

V.511.416.2021

**DO PREZESA I CZŁONKÓW
TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI UNII EUROPEJSKIEJ**

**Uwagi na piśmie
Rzecznika Praw Obywatelskich
w postępowaniu o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym
w sprawie C-520/21 Bank M.**

Działając na podstawie art. 23 akapit drugi Protokołu w sprawie Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (**TSUE**), w związku z pismem Sekretariatu TSUE z 27 października 2021 r., w którym wyznaczono Rzecznikowi Praw Obywatelskich (**RPO**) termin na złożenie uwag na piśmie, niniejszym RPO pragnie przedstawić swoje uwagi na piśmie.

Spis treści

I.	Uwagi ogólne	2
II.	Pytania sądu krajowego	4
III.	Dotychczasowe orzecznictwo TSUE, znajdujące zastosowanie w niniejszej sprawie	5
IV.	Propozycja odpowiedzi	9

I. Uwagi ogólne

1. Rzecznik Praw Obywatelskich przystąpił do niniejszej sprawy na wniosek strony, ponieważ stoi na stanowisku, że udzielenie odpowiedzi na pytanie o roszczenia powstające po stwierdzeniu nieważności umowy ze względu na abuzywność niektórych jej postanowień ma obecnie w Polsce największe znaczenie dla masowo toczących się sporów na tle konsumenckich umów kredytu na cele mieszkaniowe, indeksowanych bądź denominowanych we franku szwajcarskim. Rzecznik chciałby podkreślić, że wedle szacunków, przed polskimi sądami toczy się obecnie 70 000 takich sporów a ich liczba stale rośnie, co ilustruje bezprecedensową masowość problemu.
2. W następstwie orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18 Dziubak, polskie sądy masowo stwierdzają, zgodnie z sugestią zawartą w tym wyroku, że następstwem stwierdzenia abuzywności klauzul przeliczeniowych konieczne jest stwierdzenie nieważności umowy kredytu – tak w odniesieniu do umów indeksowanych jak i denominowanych w walucie obcej. Zgodnie z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2021 r. (sygn. akt III CZP 6/21), jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 polskiego kodeksu cywilnego).
3. Polski Sąd Najwyższy nie przesądził jednak wyraźnie o tym, że stronom (tak konsumentowi jak i bankom) nie przysługują dalsze roszczenia poza roszczeniem o zwrot tego, co strony sobie wzajemnie świadczyły. Co więcej, w wyroku z dnia 11 grudnia 2019 r. (sygn. akt V CSK 382/18), Sąd Najwyższy stwierdził: „Nie przesądzając tej kwestii na obecnym etapie, warto zauważyć, że dotychczasowy dorobek Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej takiej konsekwencji [dopisek RPO: wynagrodzenia dla banku za korzystanie z kapitału przez konsumenta] jednoznacznie nie wyklucza, co do zasady bowiem w ogóle nie odnosi się do szczegółowego unormowania reguł restytucyjnych mających zastosowanie w razie stwierdzenia nieważności (bezskuteczności) umowy. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału, jeżeli nieważność (bezskuteczność) całej umowy jest dla konsumenta niekorzystna, może on zapobiec jej w ten sposób, że udzieli następczej „świadomej, wyraźnej i swobodnej” zgody na niedozwolone postanowienie, przez co wyeliminuje źródło wadliwości umowy. Zbyt uproszczone jest też stwierdzenie, że wskutek uznania podstaw do żądania przez bank wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z kapitału unikałby on negatywnych konsekwencji związanych z zastrzeżeniem niedozwolonego postanowienia. W wielu przypadkach otrzymane wynagrodzenie byłoby znacznie niższe niż świadczenia konsumenta spełniane na podstawie niedozwolonej klauzuli (z uwzględnieniem ryzyka kursowego), a ponadto nieważność umowy nieuchronnie prowadzi do

upadku zabezpieczeń akcesoryjnych (w tym zwłaszcza hipoteki), co istotnie zwiększa ryzyko banku. Dodatkową negatywną konsekwencją jest też pozostawienie w ręku konsumenta decyzji co do upadku umowy, która może być podjęta z uwzględnieniem indywidualnych okoliczności i aktualnej sytuacji rynkowej (w tym aktualnej „ceny” kredytu, którego zaciągnięcie może być niezbędne w celu zaspokojenia należności banku).”

4. Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na stanowisku radykalnie odmiennym niż zasygnalizowane przez Sąd Najwyższy w wyroku V CSK 382/18. Jest bowiem jasne, że możliwość dochodzenia przez bank wynagrodzenia za korzystanie z kapitału zaprzeczyłaby całości dotychczasowego orzecznictwa Trybunału na tle dyrektywy 93/13, a w szczególności naruszałaby obowiązek wywołania efektu odstrasżającego w stosunku do przedsiębiorców, którzy wprowadzają do swoich umów nieuczciwe postanowienia umowne. Przyjęcie takiego rozwiązania podważyłoby bowiem skuteczność art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 i usunęłoby skutek odstrasżający, jaki art. 6 ust. 1 ma osiągnąć, traktując nieuczciwe warunki umowne jako niewiążące (C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Gutiérrez Naranjo, pkt 60 i 62). Usunięcie tego rodzaju skutku odstrasżającego byłoby również niezgodne z celem, jakim jest zwalczanie dalszego stosowania nieuczciwych warunków, co odzwierciedla art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13. Trybunał orzekł (C-488/11 Asbeek Brusse, pkt 58), że wykładnię tę potwierdzają ponadto cel i ogólna struktura dyrektywy. Na podstawie charakteru i znaczenia interesu publicznego, na którym oparta jest ochrona zagwarantowana konsumentom, dyrektywa zobowiązuje państwa członkowskie, jak wynika z jej art. 7 ust. 1, do zapewnienia stosownych i skutecznych środków „mających na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”. Gdyby więc sąd krajowy mógł przyznać bankowi wynagrodzenie za korzystanie z kapitału po stwierdzeniu nieważności umowy, która to nieważność jest następstwem wprowadzenia przez przedsiębiorcę do umowy nieuczciwych postanowień umownych, zagrażałoby to realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy, ponieważ osłabiłoby zniechęcający skutek wywierany na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów (C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 66–69). Przedsiębiorcy, którzy wykorzystują nieuczciwe klauzule umowne mogliby być wówczas pewni, że ich interes ekonomiczny zostanie zaspokojony, po prostu na innym etapie rozstrzygnięcia o skutkach stwierdzonej abuzywności, niż dotychczas rozważane przez TSUE.
5. Banki zaangażowane w spory na tle kredytów konsumenckich indeksowanych bądź denominowanych do CHF, rozpoczęły obecnie w Polsce masową akcję mającą na celu dochodzenie roszczeń z tytułu wynagrodzenia za korzystanie z kapitału (świadczą o tym liczne doniesienia prasowe oraz informacje dochodzące do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich). Jej

celem – zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich - jest wywołanie efektu mrożącego w stosunku do konsumentów, aby zniechęcić ich do dochodzenia praw przysługujących im na tle dyrektywy 93/13, to jest składania pozwów skierowanych przeciwko bankom. Przesądzenie przez Trybunał Sprawiedliwości o niedopuszczalności takich roszczeń będzie więc miało znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy (w której, co warte podkreślenia, chodzi tak o roszczenia konsumenta w stosunku do banku, jak i banku do konsumenta), ale dla kilkudziesięciu tysięcy toczących się spraw.

6. Rzecznik Praw Obywatelskich, uznając, że kwestia wynagrodzenia za korzystanie z kapitału, ma zasadnicze znaczenie dla możliwości zakończenia masowo toczonych sporów frankowych (również w formie ugód zawieranych przez banki z konsumentami) przystąpił już do pięciu innych toczących się spraw, w których bank wystąpił z różnie sformułowanym roszczeniem o wynagrodzenie za korzystanie z kapitału: postępowanie przed Sądem Okręgowym w Bielsku-Białej, I C 1150/20 (V.510.109.2021), postępowanie przed Sądem Okręgowym w Warszawie, III C 116/17 (V.510.115.2021), postępowanie przed Sądem Okręgowym w Warszawie, XXVII Ca 2314/20 (V.510.112.2021), postępowanie przed Sądem Okręgowym w Świdnicy, I C 21/21 (V.510.110.2021), oraz postępowanie przed Sądem Okręgowym w Warszawie, XXV C 108/21 (Państwa Dziubak), V.510.111.2021 (w tym postępowaniu bank dochodzi roszczeń od państwa Dziubaków, w sprawie których sąd orzekł o nieważności umowy, w następstwie orzeczenia C-260/18 Dziubak).
7. Rzecznik wniósł w tych sprawach do sądów krajowych o wystąpienie z pytaniem prejudycjalnym do Trybunału, mającym na celu rozstrzygnięcie o dopuszczalności występowania przez banki w stosunku do konsumentów z roszczeniami przewyższającymi zwrot wypłaconego kapitału (ewentualnie powiększone o odsetki za opóźnienie). Jak dotąd, sądy nie podjęły jednak decyzji o wystąpieniu do TSUE.

II. Pytania sądu krajowego

8. Pytania sformułowane przez sąd krajowy w niniejszej sprawie zmierzają do ustalenia, czy którakolwiek ze stron umowy kredytu, która została uznana za nieważną z powodu abuzywności, może wnosić jakiegokolwiek roszczenia, poza roszczeniami dotyczącymi zwrotu świadczonych wzajemnie kwot, ewentualnie powiększonymi, zgodnie z prawem krajowym, o odsetki ustawowe za opóźnienie.
9. Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na stanowisku, że roszczenia restytucyjne, które powstają w związku ze stwierdzeniem, że na tle prawa krajowego umowa nie może dalej obowiązywać, to jest roszczenia, o których mowa w wyrokach Trybunału z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo

i in., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, pkt 62 oraz z dnia 29 kwietnia 2021 r., Bank PBH SA, C-19/20, pkt. 51 oraz 99, wyczerpują się wraz ze zwrotem kwot świadczonych na tle umowy uznanej za nieważną, ewentualnie powiększonych o odsetki ustawowe za opóźnienie (zwrotu kwot świadczonych na tle umowy uznanej za nieważną), należne zgodnie z prawem krajowym.

III. Dotychczasowe orzecznictwo TSUE znajdujące zastosowanie w niniejszej sprawie

10. Wprawdzie kwestia rozliczeń pomiędzy stronami podlega regulacji na płaszczyźnie prawa krajowego, to **sposób, w jaki strony dokonują rozliczeń, zgodnie z prawem krajowym nie powinien wpłynąć negatywnie na skuteczność ochrony przyznanej konsumentowi na tle dyrektywy 93/13**. Innymi słowy, poziom ochrony osiągnięty po stwierdzeniu abuzywności postanowienia umownego i wyciągnięciu z tego skutków w postaci unieważnienia umowy nie może zostać zaprzepaszczony etapie rozliczania świadczeń stron.
11. Trybunał Sprawiedliwości UE nie wypowiedział się dotąd wprost, jeśli chodzi o możliwość dochodzenia po unieważnieniu umowy na skutek stwierdzenia abuzywności niektórych z jej postanowień, przez bank dalszych roszczeń, przekraczających wysokość kwot wypłaconych konsumentowi w wykonaniu umowy kredytu. Dotychczasowe orzecznictwo Trybunału udziela jednak niezwykle jasnych wskazówek, co do tego, jak należy rozstrzygnąć ten problem. Wymagają one jedynie zastosowania do etapu rozliczania nieważnej umowy.
12. Orzecznictwo TSUE dostarcza wytycznych, dotyczących rozliczeń nieważnej umowy na tle skutków, jakie wynikają dla konsumenta na tle abuzywnego charakteru postanowienia ujętego w umowie. TSUE rozważał ponadto kwestię wynagrodzenia należnego stronom upadłej umowy na tle dyrektyw innych niż dyrektywa 93/13. Również i te rozstrzygnięcia, zdaniem Rzecznika, mogą okazać się przydatne w niniejszym postępowaniu, ponieważ wskazują na aksjologiczne podejście Trybunału, które powinno zachować spójność na tle różnych instrumentów prawa UE.
13. Rozstrzygnięcie o skutkach unieważnienia umowy powinno brać pod uwagę skutki, jakie orzecznictwo Trybunału wiąże ze stwierdzeniem nieuczciwego charakteru któregoś z postanowień umowy. Zdaniem Rzecznika, skutki te nie powinny ulec zmianie podczas kolejnego etapu kontroli abuzywności, to jest rozliczeń między stronami na tle nieważnej umowy. Wskazówki sformułowane przez Trybunał w tym zakresie powinny więc zostać wykorzystane przy rozstrzygnięciu o skutkach unieważnienia umowy, będącego konsekwencją stwierdzenia nieuczciwego charakteru postanowienia. Zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nieuczciwe postanowienie umowne należy więc uznać za nieistniejące, tak by nie wywoływało on skutków

- wobec konsumenta. Sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru postanowienia powinno natomiast wywołać skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku abuzywnego postanowienia (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r. w połączonych sprawach C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Gutiérrez Naranjo i in., pkt 61).
14. Jeśli chodzi o sytuację, kiedy umowa nie może, zgodnie z prawem krajowym, dalej obowiązywać, Trybunał stwierdził, że unieważnienie wywiera następstwa tożsame do postawienia kredytu w stan natychmiastowej wymagalności (wyroki: z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, pkt 80–84; z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, pkt 64, Dziubak, pkt 48). Jednocześnie TSUE uznał, że już takie tylko następstwo może być rażąco niekorzystne dla konsumenta, bo może to przekraczać możliwości finansowe konsumenta i z tego względu penalizować raczej konsumenta niż kredytodawcę, który „nie zostanie przez to zniechęcony do wprowadzania takich warunków w proponowanych przez siebie umowach” (wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, pkt 83).
 15. Wskazuje to wprost, że Trybunał przyjmuje, iż całość negatywnych skutków, związanych z unieważnieniem umowy jakie powstają dla konsumenta, realizuje się w postawieniu pozostałej do spłacenia kwoty w stan natychmiastowej wymagalności. Przy okazji tego rozstrzygnięcia Trybunał nie podjął nawet kwestii dalszych potencjalnych roszczeń banków. Jest bowiem oczywiste, że dopuszczalność takich roszczeń stałaby w rażącej sprzeczności z celami dyrektywy 93/13, w szczególności w odniesieniu do osiągnięcia skutku prewencyjnego, czego wymaga art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13.
 16. Zastosowanie przepisów dyrektywy 93/12 ma zniechęcać przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych. Doskonale ilustruje to wyrok z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie Banco Español, C-618/10 (pkt 69), w którym Trybunał stwierdził, że gdyby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach z konsumentami takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13. Uprawnienie to przyczyniłoby się bowiem do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów (podobnie postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie C-76/10 Pohotovost', pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo), ponieważ nadal byłiby oni zachęceni do stosowania rzeczonych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały one być unieważnione, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes rzeczonych

przedsiębiorców. Oznacza to, że zagwarantowanie interesu przedsiębiorcy nie może być brane pod uwagę w procesie wyciągania skutków stwierdzonej abuzywności.

17. W kwestii skutków unieważnienia umowy, Trybunał wyjaśnił ponadto, że brak jest możliwości ograniczenia w czasie skutków restytucyjnych obciążających banki w sytuacji uznania klauzuli zawartej w umowie za abuzywną (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawach połączonych C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Gutiérrez Naranjo). W wyroku tym Trybunał wyjaśnia dokładnie podstawy aksjologiczne rozstrzygnięcia, które powinny znaleźć zastosowanie również do rozstrzygnięć na tle dalszych roszczeń banków. Trybunał wskazał więc (pkt 61), że sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru postanowienia powinno mieć co do zasady skutek w postaci przywrócenia sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się konsument w braku takiego postanowienia. Następnie Trybunał wyjaśnił, że obowiązek wyłączenia przez sąd krajowy nieuczciwego postanowienia umownego nakazującego zapłatę kwot, które okazują się nienależne, wiąże się co do zasady z odpowiednim skutkiem restytucyjnym dotyczącym tych kwot (pkt 62). Brak takiego skutku restytucyjnego jest w stanie podważyć skutek zniechęcający, jaki art. 6 ust. 1 w związku z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 zamierzał powiązać ze stwierdzeniem nieuczciwego charakteru postanowień znajdujących się w umowach zawieranych z konsumentami przez przedsiębiorcę (pkt 63).
18. Trybunał uznał też, że ograniczenie w czasie skutków prawnych wynikających ze stwierdzenia nieważności klauzul „dolnego progu”, którego dokonał Tribunal Supremo w wyroku z dnia 9 maja 2013 r., prowadzi do pozbawienia w sposób ogólny każdego konsumenta, który zawarł przed tą datą umowę kredytu hipotecznego zawierającą taką klauzulę, prawa do otrzymania pełnego zwrotu kwot, jakie nienależnie zapłacił on instytucji bankowej na podstawie owej klauzuli w okresie poprzedzającym dzień 9 maja 2013 r. (pkt 72). To doprowadziło Trybunał do wniosku (pkt 73), że orzecznictwo krajowe, takie jak to, które ukształtowało się na skutek orzeczenia hiszpańskiego Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2013 r., dotyczące ograniczenia w czasie skutków prawnych wynikających na podstawie art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru postanowienia umownego, pozwala jedynie na zapewnienie ograniczonej ochrony konsumentów, którzy zawarli umowę kredytu hipotecznego obejmującą klauzulę „dolnego progu” przed datą ogłoszenia orzeczenia sądu, w którym stwierdzono ów nieuczciwy charakter. Taka ochrona okazuje się zatem niekompletna i niewystarczająca oraz nie stanowi ani adekwatnego, ani skutecznego środka służącego zaprzestaniu stosowania takiego rodzaju warunków, w przeciwieństwie do tego, co przewiduje art. 7 ust. 1 tej dyrektywy (zob. podobnie wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Aziz, C-415/11, pkt 60).

19. W wyroku z dnia 27 stycznia 2021 r. w sprawach połączonych C-229/19 i C-289/19 *Dexia Nederland*, Trybunał stwierdził ponadto, że przepisy dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że przedsiębiorca, który jako sprzedawca narzucił konsumentowi warunek uznany przez sąd krajowy za nieuczciwy, a w konsekwencji bezskuteczny – w przypadku gdy umowa może dalej obowiązywać bez tego warunku – nie może dochodzić ustawowego odszkodowania przewidzianego w przepisie prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, który miałby zastosowanie w braku wspomnianego warunku.
20. Pytanie dotyczące wprost możliwości dochodzenia roszczenia za korzystanie z kapitału zostało jak dotąd sformułowane raz, w sprawie, w której dochodził go konsument (wyrok z 4 czerwca 2020 r. w sprawie C- 301/18 *Leonhard*). TSUE na tle Dyrektywy 2002/65 stwierdził, że jest to roszczenie niedopuszczalne po odstąpieniu przez konsumenta od umowy (w sprawie chodziło o odszkodowanie z pożytków uzyskanych z kwoty kapitału i odsetek). Podobnie, na tle dyrektywy 97/7 Trybunał orzekł w wyroku z dnia 3 września 2009 r. w sprawie C-489/07 *Messner*, że w przypadku odstąpienia konsumenta od umowy w trakcie okresu na odstąpienie od umowy, sprzedawcy nie przysługuje odszkodowanie za korzystanie przez konsumenta z rzeczy, nabytej na podstawie umowy zawartej na odległość.
21. Podsumowując, zdaniem Rzecznika uznanie, że bankom przysługuje możliwość podniesienia dalszych roszczeń (w tym o wynagrodzenie za korzystanie z kapitału) odniosłoby skutek sprzeczny z art. 6 i art. 7 dyrektywy 93/13. Oznaczałoby to bowiem, że interes banków byłoby zabezpieczony – nie na etapie ściśle rozumianej kontroli abuzywności, ale na dalszym etapie, kiedy rozstrzygnięcia dokonuje się na płaszczyźnie prawa krajowego. Uwzględnienie takich roszczeń banków unicestwiałoby *de facto* całą linię orzeczniczą wypracowaną dotąd na tle dyrektywy 93/13 przez Trybunał Sprawiedliwości UE.
22. Z przedstawionego orzecznictwa Trybunału, zdaniem Rzecznika, wynika więc jasno, że zarówno przedsiębiorcy, jak i konsumentowi (oba roszczenia zostały zgłoszone sobie nawzajem przez strony postępowania przed sądem krajowym) nie przysługują roszczenia wykraczające poza zwrot - zgodnie z przepisami prawa krajowego - kwot, świadczonych w ramach umowy, która została - na tle prawa krajowego - uznana za nieważną.

IV. Propozycja odpowiedzi

23. Artykuł 6 ust. 1 i Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, a także zasady skuteczności, pewności prawa i proporcjonalności stoją na przeszkodzie wykładni sądowej przepisów krajowych, zgodnie z którą w przypadku uznania, że umowa kredytu zawarta przez bank i konsumenta jest od początku nieważna z powodu zawarcia w niej nieuczciwych warunków umownych, strony umowy mogą dochodzić roszczeń wykraczających poza zwrot kwot świadczonych w ramach nieważnej umowy oraz ewentualnie przysługujących zgodnie z prawem krajowym odsetek ustawowych za opóźnienie przy zwrocie kwot świadczonych w ramach nieważnej umowy.

Maciej Taborowski

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/